

Prema odredbama koje opisuju zaštitu investitora može se očekivati da će vlada biti suočena sa prijetnjama i tužbama za kompenzacijom i odštetom u slučaju da vladine mjere ne budu odgovarale 'legitimnim' očekivanjima investitora.

c) OKOLIŠ

Pored već opisanih opasnosti po okoliš koji graniče sa upotrebom zemljišta i ostalih prirodnih resursa (opisanih pod poljoprivredom) i u području zaštite okoliša očekuje se značajan pad standarda. CETA će naime u značajnom mjeri ograničiti spektar i karakter mjera koje se tiču zaštite okoliša ili socijalne jednakosti, pogotovo i u područjima poput javne nabave, gdje se tek očekuje određeni progresivni iskorak. U tom smislu, CETA bi kao instrument zaustavila i zakočila daljnje uvođenje ekoloških standarda u sustav javne nabave. Također, svaka odredba koja bi imala za cilj učvršćivanje ekoloških standarda u određenom sektoru, morala bi prethodno proći ispit provjere da li na koji način ograničava ili utječe na položaj kanadskih investitora.

Odredbe CETA-a oko zaštite investicija zajedno sa slabijom ekološkom zaštitom potkopavaju smjer održive klimatske i energetske politike u Europi. Napor da se smanji fosilna orijentacija u energetskoj politici bit će spriječeni putem CETA-a koja nije kompatibilna sa Pariškim sporazumom iz 2015. U Sporazumu ne postoje odredbe koje jasno štite i promiču odredbe i mјere koje su usmjerene prema suzbijanju klimatskih promjena ili primjene obnovljivih izvora energije. Ne samo da bi način donošenja i usvajanja okolišne regulative bio bitno izmijenjen zbog CETA-e i TTIP-a, on bi praktički snizio visoke evropske ekološke standarde i oslabio smjeliju klimatsku politiku jer direktno ugrožavaju odredbe Sporazuma. Pogotovo je riječ o mogućem izvozu plina škrijevca iz SAD-a i Kanade, navodno, radi energetske sigurnosti EU. Daljnji rizici obuhvaćaju i otvaranje vrata genetski modificiranim organizmima i ostalim transgenskim proizvodima, kao i niži stupanj zaštite protiv kemijskog zagadenja.

Pored toga, CETA ne predviđa ni izuzetak kad se radi o liberalizaciji javnih usluga, nego upravo suprotno, kao rješenje predlaže složenu shemu popisa po 'negativnom pristupu' u kojoj svaka država sama za sebe može tražiti da neke usluge budu isključene iz procesa privatizacije i liberalizacije. Sve ono što se ne nađe na tom popisu, ne može biti izuzeto. Tako su npr. usluge vezane uz opskrbu pitkom vodom isključene, no isto ne vrijedi za usluge pročišćavanja otpadnih voda.

Pored toga, i TTIP i CETA predstavljaju veliku opasnost za energetsku tranziciju na obnovljive izvore koji bi bili u rukama građana. Oni u velikoj mjeri uopće ograničavaju mogućnost budući da ona predstavlja 'prepreku za međunarodnu trgovinu' prema kojima međunarodne korporacije dobivaju viša prava od lokalnih ili nacionalnih vlasti koja zajedničko mjesto imaju u oslabljivanju okolišne regulative.

ZAKLJUČAK

I na koncu, potpisivanjem CETA sporazuma ne bi se utjecalo samo na razinu državne vlasti nego i na gradsku razinu, putem liberalizacije javnih usluga, štetnih trendova u poljoprivredi ili u sferi tržišta rada, a na kraju i javne nabave. U Europi trenutno postoji preko dvije tisuće TTIP i CETA free zona, mesta i gradova koji ne pristaju na ekonomski i pravne aranžmane koje propisuje CETA. Ukratko, potpisom na CETA-u Hrvatska bi svojom voljom značajno ograničila vlastitu ekonomsku autonomiju i mogućnost za vlastite izbore u budućnosti, smanjujući prostor za proizvodnju i usluge koje odgovaraju lokalnoj zajednici i neposrednim potrebama. Na koncu, ni država ni javnost ne bi smjeli popustiti prema ovakvim pritiscima koji zatvaraju prostor demokratskog odlučivanja o smjeru i kvaliteti razvojne putanje, a tako ni kvaliteti života svojih građana.

— Zagreb, svibanj, 2017.

Marija
Bartl

Vladimir
Cvijanović

Vedran
Horvat

Paul
Stubbss

Darko
Znaor

INSTITUT ZA
POLITIČKU
EKOLOGIJU

UZ POTPORU:

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

fotografija na omotu:

Penerik – PB62960 / Dijeli pod istim uvjetima CC BY-SA 2.0 HR
www.flickr.com/photos/53267244@N03/6350180765

UTRKA DO DNA: CETA I TTIP NA EUROPSKOJ PERIFERIJI

Slučaj Hrvatska

Marija Bartl
Vladimir Cvijanović
Vedran Horvat
Paul Stubbss
Darko Znaor

INSTITUT ZA
POLITIČKU
EKOLOGIJU

UZ POTPORU:

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

OČEKUJE SE DA HRVATSKA, kao članica Europske unije, u narednih nekoliko mjeseci ratificira i potvrdi 'Sveobuhvatni trgovinski i gospodarski sporazum između Kanade i EU te njenih zemalja članica' popularno zvan kao CETA-a. Unatoč tome što su proteklih godina veću pažnju u europskoj javnosti zauzimali pregovori o TTIP-u, Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu između SAD-a i EU, koji su izborom Donalda Trumpa, pri-vremeno pali u drugi plan; Europski parlament je sredinom veljače 2017. ratificirao CETA-u. Iako će provedba jednog dijela sporazuma početi već tokom 2017.godine, u narednom periodu očekuje se da CETA-u potvrde nacionalni i regionalni parlamenti u svih 27 zemalja članica EU.

Pritom Vlada RH sa javnošću ne dijeli rizike koji donose TTIP i CETA, koji, unatoč manjim međusobnim razlikama, u velikoj mjeri mogu nepovratno smanjiti kvalitetu života građana u Europskoj uniji, prvenstveno kroz pad standarda javnih usluga, zaštite okoliša i sigurnosti hrane. Dok se, uvjetno rečeno, u nekim državama članicama još i može nagađati o nešto većim koristima CETA-e u kontekstu izvoza, institucionalno i ekonomski slabije zemlje evropske periferije od takvog Sporazuma mogu očekivati ponajprije opasnost, a ne koristi.

Vlada RH u ovom se procesu ponaša kao uzoran i nekritičan učenik Europske komisije i želi žurnim postupkom, bez javne rasprave i bez pogovora donijeti odluku o pristupanju CETA-i, a kad dode trenutak i TTIP-u. Ovdje donosimo stručne osvrte nekoliko autora i autorice koji izražavaju zabrinutost sa postupkom koji ne dopušta široku javnu raspravu o posljedicama ovog provedbe ovog Sporazuma u perifernim državama članicama poput Hrvatske. Također želimo ukazati na to da Vlada RH nije sastavila niti javnosti ponudila dublu analizu koja će potvrditi da ovakav Sporazum donosi bitne ekonomске koristi ili druge prednosti, dok sa druge strane ignorira moguće rizike za javni interes, čisti okoliš, zdravlje građana, ali i javne budžete. U ovom istraživanju skupina autora i autorica osvrće se tek na nekoliko kritičnih aspekata ovog Sporazuma, kao i na načelno nepovoljne okolnosti koje Sporazum stvara kako bi ograničio mogućnost zaokreta i suzio izbor javnih politika.

No, tome unatoč, Hrvatska se očito žuri ratificirati potpis na Sporazum čija bi provedba zbog restriktivne i anti-demokratske prirode ugovora imala niz štetnih i neželjenih posljedica koje bi značajno suzile prostor za autonomno odlučivanje o javnoj nabavi, poljoprivrednoj i okolišnoj politici, intelektualnom vlasništvu, sigurnosti hrane, komunalnim uslugama, socijalnoj politici itd. Sa potpisivanjem takvog Sporazuma, Hrvatska postaje u velikoj mjeri nezaštićena spram raspoloživih instrumenata pomoću kojih će međunarodne kompanije moći tužiti vlasti na nacionalnoj i lokalnoj razini i time nerijetko dodatno opteretiti javni proračun RH. Posljedice ovog Sporazuma također daleko nadilaze principe slobodne trgovine ili međunarodnih sporazuma koji se tiču nadležnih sfera ekonomije, europskih i vanjskih poslova. Potpis na CETA-u je također i otvoreni udar na javne usluge koje predstavljaju centralno mjesto društvenog ugovora koji bar donekle smanjuje društvene nejednakosti. One usluge koje se na nalaze na popisu svake pojedinačne EU zemlje članice, nepovratno i obavezno završavaju na popisu za privatizaciju. Ukratko, potpisom na taj Sporazum Sabor RH dao bi puno više prednosti interesu međunarodnih kompanija nego javnom interesu RH i kvaliteti života (koja uključuje radnička prava, zdrav okoliš i sigurnost hrane).*

MEĐUNARODNI TRGOVINSKI SPORAZUMI NA EVROPSKOJ PERIFERIJI

a) PRAVNO UREĐENJE

Jedan od najbitnijih utjecaja međunarodnih trgovinskih sporazuma poput TTIP-a i CETA-e je taj što oni konstitucionaliziraju određeni ekonomski model. Polazeći od ideje 'ekonomije razmjera' takvi ugovori postavljaju vrlo bitna ograničenja za moguće alternativne modele ekonomskog razvoja koji bi možda bili prikladniji europskoj periferiji. To rade primarno tako što stvaraju trostruk filter. Prvo, kroz široko primjenjiva pravila pristupa tržištu takvi ugovori značajno ograničavaju mogućnost stvaranja inovativnih industrijskih politika ili razvojnih agENDI. Pritom ne samo da duboko liberaliziraju prostor trgovine dobara i usluga, ograničavajući prostor za oblikovanja i usvajanja drugačijih industrijskih politika, one također koče i druga kretanja vezana za ekološki ili socijalni razvoj poput javne nabave. Drugo, institucionalne odredbe CETA-e i TTIP-a uopće ne uzimaju u obzir interese regija i država koje su u razvoju. U tzv. regulatornoj suradnji, glas perifernih ekonomija gotovo da se neće čuti, ne samo zato što su institucionalno slabe, nego i zbog ograničenih resursa u njihovom poslovanju da sudjeluju u takvom procesu. I na koncu, zbog iznimno širokog opsega takvih trgovinskih sporazuma, oni čine periferne europske ekonomije vrlo slabima pred posebnim sudovima za arbitražu za investicijske sporove. Povišeni rizik tih pravnih izazova dvostruko je problematičan: predstavlja popriličnu opasnost za već osromušene budžete tih zemalja, ali i obeshrabruje regulaciju u javnom interesu.

b) PRIVREDA

Eventualnim ratificiranjem trgovinskih i investicijskih s porazuma CETA i TTIP bi bruto domaći proizvod (BDP) u Hrvatskoj samo neznatno porastao, dok se izvoz čak može i smanjiti. Što se samog rasta BDP-a tiče, ciljani investicijski program bi sasvim sigurno dao bolje rezultate te vjerojatno i više potaknuo izvoz od ovih sporazuma. Budući da oni pak smanjuju mogućnost državne intervencije u domaću ekonomiju njihovom ratifikacijom gube se prednosti potonje mogućnosti.

Već i sada niska konkurentnost hrvatskih poduzeća se, mogućim aktiviranjem ovih sporazuma, može samo pogoršati. Naime, visokokonkurentna poduzeća iz Kanade te SAD-a mogu lako povećati svoje tržišne udjele na domaćim tržištima roba i usluga. Nepovoljni makroekonomski uvjeti koji će se u dogledno vrijeme u Hrvatskoj nastaviti nadalje će otežati poboljšanje konkurentnosti domaćih poduzeća. Konkurenčnost je u uskoj vezi s poduzetništvom, koje se u Hrvatskoj već godinama susreće s problemima zbog kojih hrvatska malta i srednja poduzeća ostaju manja i slabije produktivna od prosjeka EU, a nedostaje im i potrebni dinamizam. To ujedno znači da su u nedostatku kada se radi o ekonomijama razmjera koje su bitne u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Malta i srednja poduzeća bi, ratifikacijom ovih sporazuma, bila izložena većoj konkurenciji na domaćim i stranim tržištima te bi bila u troškovno inferiornoj poziciji u odnosu na velika poduzeća.

* The great CETA swindle, Corporate Europe Observatory, Issue brief, November 2016

Kao mala i otvorena ekonomija, Hrvatska ovisi o međunarodnoj trgovini, međutim neto izvoz nije toliko bitna komponenta BDP-a kao domaća potražnja. Osim toga, Kanada i SAD nisu među najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima Hrvatske. Međutim poduzeća iz tih zemalja u Hrvatskoj mogu konkurirati ne samo svojim proizvodima i uslugama, već i stranim direktnim investicijama, u kojima upravo hrvatska poduzeća podbacuju. Stoga bi dobici u vanjskotrgovinskoj razmjeni ostvarenoj nakon eventualne ratifikacije ovih sporazuma bili upitni.

SEKTORSKE ANALIZE

a) POLJOPRIVREDA

Hrvatska je veliki uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Većina njih je znatno jeftinija u inozemstvu, uključujući i druge države članice EU-a. CETA i TTIP trgovinski sporazumi samo bi pogoršati postojeću situaciju i potaknuli još veći val uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Hrvatska poljoprivredna gospodarstva su mala i rascjepkana, a njima upravljaju razmjerno slabo obrazovani, i uglavnom stariji poljoprivrednici. Hrvatski poljoprivredno-prehrambeni sektor je proizvodnim obujmom malen i nekonkurentan jeftinoj industrijskoj proizvodnji iz Kanade i SAD-a. CETA i TTIP bi uzrokovali finansijski krah i propast mnogih hrvatskih poljoprivrednika i preradivača hrane. Posebno ranjava je proizvodnja mesa, mlijeka i mlječnih proizvoda.

CETA i TTIP nemaju nikakav veći značaj za povećanje izvoznih mogućnosti hrvatskog poljoprivredno-prehrambenog sektora. Hrvatska, naime, izvozi svega 17% vrijednosti svoje poljoprivredne proizvodnje. K tome, hrvatski izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Kanadu i SAD je simboličan. U 2016. godini, iznosio je samo 23 milijuna EUR-a, odnosno svega 1,45% ukupnog hrvatskog izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Nerealno je za očekivati da bi zahvaljujući CETA-i i TTIP-u, Hrvatska mogla znatno povećati postojeći izvoz ovih proizvoda u Kanadu i SAD. Naročito uzimajući u obzir da bi se pri tom izvozu, Hrvatska morala natjecati s drugim zemljama EU-a, većina kojih ima prednost znatno većeg proizvodnog obujma i trgovine.

Za razliku od hrvatskih, kanadskih i poljoprivrednicima SAD-a, u poljoprivrednoj i prehrambenoj proizvodnji dopušteno je koristiti kemijska sredstva i postupke koji su u Hrvatskoj zabranjeni: hormone, okolišno škodljive pesticide i GMO. Štoviše, ovi su temelj i glavni čimbenik jeftinije njihove proizvodnje. No, profit koji pri tom nastaje, stvara se uvelike nauštrb zaštite okoliša i očuvanja prirode te sigurnosti hrane. Bespoštedna tržišna utakmica s Kanadom i SAD-om, bi i hrvatske poljoprivrednike prisiliла da prihvate neke (ili sve) okolišno neprihvatljive proizvodne mjere; povećaju veličinu gospodarstava te predu na industrijski način proizvodnje, uz korištenje velikih količina agro-kemijskih i ostalih inputa. Jedino tako bi hrvatski poljoprivrednici mogli (makar djeljimice) postati tržišno konkurentni svojim kolegama iz SAD-a i Kanade. No, ovo bi dovelo do neželjenih ekoloških učinaka: smanjenja plodnosti tla, onečišćenja vode, povećanja emisija onečišćujućih tvari u zrak i stakleničkih plinova – te smanjenja bioraznolikosti na poljoprivrednim površinama, naročito oranicama.

Standardi sigurnosti hrane u Kanadi i SAD-u niži su nego u Hrvatskoj. Kanadskim i poljoprivrednicima SAD-a, kao i njihovoj preradivačkoj industriji, dozvoljeno je koristiti kemikalije i proizvodne postupke koji nisu dopušteni u Hrvatskoj – poput pranja životinjskih trupova kemikalijama, te masovne primjene hormona i antibiotika. Korištenje ovih dovodi u opasnost sigurnost hrane. Sadašnje Ministarstvo poljoprivrede vrlo je odlučno u nastojanjima da poboljša sigurnost hrane. Smatra da upravo zbog uvozne hrane loše kakvoće, hrvatski poljoprivredno-prehrambeni proizvodi nemaju produž na domaćem tržištu, te da bi tome trebalo stati na kraj. Namjera mu je da se i na uvoznu hranu primjenjuju hrvatski standardi kakvoće i sigurnosti hrane. Štoviše, želi ograničiti i njihovu prisutnost na najviše 30% od ukupne ponude na trgovackim policama. Ove mjere, ukoliko bi se uistinu i provele (i uopće bile provedive), uvelike bi sprječile ono što se želi postići CETA-om i TTIP-om. Osim gore navedenih aspekata, CETA i TTIP sporazumi bi vjerojatno imali i niz drugih – političkih, etičkih, administrativnih i pravnih implikacija po hrvatski poljoprivredno-prehrambeni sektor. Između ostalog, ovi sporazumi bi smanjili standarde za dobrobit životinja, te ukinuli načelo predostrožnosti, koje u poljoprivredno-prehrambenoj proizvodnji ne dopušta reglaturu i korištenje proizvoda štetnih po okoliš, zdravljje ljudi i stoke. Putem pravnih mehanizma za rješavanje sporova između investitora i države (ISDS), CETA i TTIP bi potkopavali suverenitet hrvatske države, smanjili standarde rada i plaće, te štetno djelovali na hrvatska ruralna područja, koja uvelike ovise o poljoprivredi.

Stvarni korist od CETA i TTIP trgovinskih sporazuma imale bi isključivo multinacionalne tvrtke koje izvoze poljoprivredno-prehrambene proizvode iz Kanade i SAD-a – jer bi kroz njih ostvarivale još veće zarade. No, gubitnici bi bilo znatno više, a uključuju hrvatske poljoprivrednike, preradivače hrane, potrošače hrane, hrvatsku vladu i državu; stoku, te prirodu i okoliš.

b) RAD, SOCIJALNA POLITIKA I ZDRAVSTVO

Provedba CETA-a najvjerojatnije će imati negativni utjecaj na zaposlenost u poljoprivrednom sektoru, kao i u onim srednjim i malim poduzećima koja nisu primarno izvozno orijentirana. U području zdravstva, očekuje se da će implementacija CETA-e pridonijeti dalnjem uvođenju tržišta u sustav zdravstva, koji komercijalne i poslovne interese stavlja ispred interesa javnog zdravstva (naročito u slučajevima zaštite investitora i sudskim sporovima). K tome, CETA će umanjiti mogućnost sniženja troškova za niz farmaceutskih proizvoda. Vrlo je vjerojatno da bi kroz vrijeme, ekspanzija privatnih zdravstvenih fondova erodirala sustav zdravstvenog osiguranja i povećala nejednakosti u pristupu sustavu zdravstva kao i samom zdravlju građana. Pored toga, provedbom CETA-e, Hrvatska riskira i sa svojim sustavom socijalne zaštite gdje na dugi rok multinacionalne kompanije koriste prednost ekonomije razmjera i smanjuju standarde zaštite i socijalnih prava. Kao zemlja sa snažnim javnim sektorom i izuzetnom ranjivošću prema međunarodnoj kompeticiji, CETA bi na srednji ili dugi rok mogla dovesti do značajnijeg zahtjeva za smanjenjem javnih troškova. Slab regulativni kapacitet države u kombinaciji sa sužavanjem prostora za kreiranje vlastitih politika, vjerojatno će postepeno dovesti do niže kvalitete javnih usluga u Hrvatskoj i daljnje redukcije već sada ograničenog kapaciteta u planiranju javnih usluga prema dinamičnom okruženju i novim okolnostima.